

Doel

- Een beeld krijgen van de ontwikkeling van Natura 2000-gebieden, hun kwaliteit en de invloed van drukfactoren. Daarvoor worden jaarlijks veldbezoeken aan deze gebieden uitgevoerd. De veldbezoeken vormen een aanvulling op de reeds bestaande monitoringssystematiek. Ze dragen daarmee bij aan het inzicht in de staat van de Natura 2000-gebieden en de mate waarin de instandhoudingsdoelstellingen gehaald worden.
- Onvoorziene ontwikkelingen in de instandhoudingsdoelen tijdig signaleren, daarmee kan mede bepaald worden of bijsturing wenselijk is.
- Bij het veldbezoek 2025 in Mantingerbos is stilgestaan bij het habitatype H9120 Beuken-eikenbossen met hulst. Ook is gesproken over (externe) drukfactoren die daar invloed op (kunnen) hebben.
- Ter voorbereiding op het veldbezoek hebben voortouwnemer en terreinbeheerder aandachtspunten gekozen en gezamenlijk besproken. Deze zijn verwerkt in het verslag.

Bijlagen

- bijlage 1: Kaart met de bezochte locaties tijdens het veldbezoek.
- bijlage 2: Synthesetabel concept-NDA met inschatting van de huidige ontwikkeling

Algemeen

In opdracht van provincie Drenthe worden alle Natura 2000-gebieden in Drenthe jaarlijks bezocht. Zo kan een actueel beeld gevormd worden van de ontwikkelingen en aandachtspunten binnen de gebieden.

Tijdens dit veldbezoek zijn de N2000-doelen op de eigendommen van Natuurmonumenten besproken en zijn enkele locaties in het N2000-gebied bezocht. Daarbij zijn een aantal ontwikkelingen besproken welke hieronder worden toegelicht.

BEVINDINGEN

Instandhoudingsdoelen

In meerdere deelgebieden van het Mantingerbos is H9120 Beuken-eikenbossen met hulst bezocht. De aanwezigen vonden het kleine stukje H9120 dat op locatie 3 is bezocht, mooi ontwikkeld en schatten in dat het ouder is dan eerder werd gedacht. De oudbossoorten bosgierstgras (*Milium effusum*) en gewone salomonszegel (*Polygonatum multiflorum*) (figuur 1, locatie 3) zijn daar waargenomen. De laatste is een typische soort van H9120.

Beheer

In het Mantingerbos wordt sinds 1958 een nietsdoenbeheer gehanteerd. In het bos lijken hulst (*Ilex aquifolium*), brede stekelvaren (*Dryopteris dilatata*) en adelaarsvaren (*Pteridium aquilinum*) toe te nemen. De aanwezigen hebben besproken of deze toenamen erom vragen om toch te gaan beheren, omdat deze soorten zeldzame bosplanten kunnen verdringen, waardoor H9120 Beuken-eikenbossen met hulst in kwaliteit achteruitgaat. Op locatie 2 is bijvoorbeeld grote veldbies (*Luzula sylvatica*) (figuur 2) waargenomen en op locatie 4 zevenster (*Trientalis europaea*) (figuur 3), beide zeldzame bossoorten. Als beheer kan gedacht worden aan het zeer kleinschalig verwijderen van hulst en varens rond de bekende groeiplaatsen van zeldzame bosplanten. Ook kan een boom, bijvoorbeeld hulst, worden geveld en langs bestaande groeiplaatsen van oude bossoorten uit het bos worden gesleept. Vroeger werd dit vermoedelijk ook zo gedaan en mogelijk had deze vorm van bodemberoering

Figuur 1: Gewone salomonszegel (locatie 3).

een positief effect op bosplanten als zevenster. Wanneer wordt besloten tot beheer, moet dit eerst kleinschalig gebeuren (pilotgewijs), met daarna een grondige monitoring van het effect.

De keuze voor beheer of “nietsdoenbeheer” is zeer lastig, omdat onduidelijk is of ontwikkelingen in het bos onderdeel zijn van natuurlijke successie of worden veroorzaakt door stikstofdepositie en verdroging. Als de toename van hulst en varens bijvoorbeeld wordt veroorzaakt door drukfactoren als stikstof en verdroging is er veel voor te zeggen om met noodbeheer (pilots) te proberen de zeldzame soorten te behouden, tot de drukfactoren weggenomen kunnen worden. De beheerder benadrukt daarbij dat de externe drukfactoren ook kunnen zorgen dat pilots niet goed slagen, waar dit mogelijk wel het geval zou zijn zonder de drukfactoren. Als de toename van hulst en varens daarentegen onderdeel is van een natuurlijke bossuccessie is het een veel complexer vraagstuk of er beheerd moet gaan worden. De aanwezigen benoemen dat het dan zou gaan om de vraag of op systeemherstel met zo min mogelijk beheer gestuurd moet worden of op behoud van een specifiek habitatype dat beheerd moet worden.

De aanwezigen benadrukken dat de instandhoudingsdoelstelling voor H9120 (behoud van oppervlakte en kwaliteit) alleen kan worden behaald als de stikstofdepositie op het bos vermindert en als de hydrologie hersteld wordt. Benadrukt wordt dat deze drukfactoren 25 jaar geleden al bekend waren en dat er de afgelopen 25 jaar geen stappen vooruit zijn gezet. Als de drukfactoren te lang aanhouden en zeldzame soorten uit het Mantingerbos verdwijnen, is het zeer lastig om die soorten weer terug te krijgen. Geadviseerd wordt om de verspreiding en ontwikkeling van de typische oudbossoorten goed te monitoren.

Figuur 2: Grote veldbies, tussen de bramen (locatie 2).

Figuur 3: Zevenster (locatie 4).

Herstelmaatregelen

Direct grenzend aan het N2000-gebied liggen diepe sloten, onder andere op locatie 1 en 5 (figuur 4). Om een stap te zetten in het herstel van het oorspronkelijke hydrologische systeem van het Mantingerbos is het essentieel dat deze sloten gedempt worden en historische slenkpatronen worden hersteld. Sloten dempen is echter niet mogelijk met de huidige grondpositie, omdat enkele particuliere percelen via deze sloten afwateren. Na de zomer van dit jaar start een nadere hydrologische analyse, waarin onder andere onderzocht wordt in hoeverre de gewenste kwelinvloeden in de randzones van het bos hersteld kunnen worden.

Hydrologische herstelmaatregelen die genomen kunnen worden zonder andere gebruiksfuncties aan te tasten, zoals het dempen van sloten binnen de N2000-grenzen, zijn grotendeels al uitgevoerd. Binnen en rond het Natura 2000-gebied liggen nog wel een aantal greppels. De aanwezigen geven aan dat per greppel gekeken moet worden wat het verdrogende effect is en hoe de greppel afgedamd of gedempt kan worden met zo min mogelijk schade aan de omliggende natuur. Door het Mantingerbos loopt ook een grotere greppel. In hoeverre deze greppel een

verdrogend effect heeft, is niet duidelijk. Afdammen van de greppel op de overgangen van hoog naar laag en aan de rand van het bos lijkt de beste optie. Hiermee wordt een eventueel verdrogend effect geminimaliseerd zonder met machines het bos in te hoeven met mogelijke negatieve gevolgen. De beheerder werpt hierbij op dat gewacht is met het afdammen, omdat de grotere sloten in de omgeving nog niet gedempt kunnen worden. Bestaand (oud) bos kan niet tegen plotselinge vernatting. De greppels in het bos nu dempen kan positief uitpakken, maar als later de diepe sloten in de omgeving gedempt worden, kan dit tot te snelle vernatting leiden met een negatief effect op het bos. De beheerder pleit ervoor om eerst de watergangen in de omgeving aan te pakken, waarna met langzame verondieping van de greppels wordt gestart. Deze maatregelen zijn urgent in verband met het verslechteringsverbod.

Figuur 4: Een sloot op de grens van het N2000-gebied Mantingerbos (locatie 5).

Exoten

De enige uitzondering op het huidige nietsdoenbeheer in het Mantingerbos is het bestrijden van exoten. Recent is het gebied bezocht door een bramenspecialist die dijkviltbraam (*Rubus armeniacus*) heeft aangetroffen in het gebied. Dit is een invasieve exotische bramensoort die inheemse natuur kan overwoekeren en daarmee een bedreiging vormt voor H9120 Beuken-eikenbossen met hulst en de bijbehorende oudbossoorten. Er groeien in het Mantingerbos ook meerdere zeldzame bramensoorten, dus het is heel belangrijk dat alleen de exotische dijkviltbraam wordt bestreden. Dezelfde bramenspecialist is daarom ingeschakeld om de beheerders te leren de verschillende bramensoorten te onderscheiden.

Een andere exoot die in het Mantingerbos wordt bestreden, is Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina*). Kleine boompjes worden uitgetrokken of uitgestoken; grote bomen worden geringd. Tijdens het veldbezoek is een grote Amerikaanse vogelkers waargenomen. De beheerder gaat navragen of er recent exotenbeheer is uitgevoerd en of het binnenkort nog plaats gaat vinden.

Conclusie

De bevindingen leiden tot het beeld dat:

- Het is een zeer lastige discussie of het nietsdoenbeheer in het Mantingerbos volgehouden moet worden of dat beheer noodzakelijk is voor behoud van de flora van oude bosgroeiplaatsen en daarmee de kwaliteit van het habitatype H9120.
- De instandhoudingsdoelstellingen (behoud oppervlakte en kwaliteit) voor H9120 Beuken-eikenbossen met hulst kan alleen worden bereikt als de stikstofdepositie op het bos vermindert en als de hydrologie hersteld wordt.
- Het belangrijkste om de hydrologie te herstellen, is het dempen van de diepe sloten rond het Thijnsbos en Noorlagebos, die een verdrogend effect op het bos hebben.
- Het enige beheer dat in Thijnsbos en Noorlagebos wordt gedaan is bestrijding van de exotische Amerikaanse vogelkers. Binnenkort gaat ook de exotische dijkviltbraam bestreden worden.

Accordering verslag

Dit verslag is met instemming van alle aanwezigen bij het veldbezoek en de provinciale co-lezer vastgelegd.

Bijlage 1: Habitattypenkaart met de bezochte locaties (rode stippen)

Bijlage 2: Samenvattende doelentabel Concept-NDA

Kleurcodegebruik:

- groen: vegetatieontwikkeling is in lijn met instandhoudingsdoelstellingen;
- oranje: op basis van vegetatieontwikkeling blijkt behoud geborgd maar gewenste verbetering blijft uit;
- rood: verslechtering vastgesteld. De aanwezigheid van een restopgave wil zeggen dat de maatregelen het knelpunt niet hebben opgelost tot het punt dat er uit de vegetatiekarteringen (of andere monitoringsstromen) volgt dat de instandhoudingsdoelstellingen kunnen worden behaald.

Invulmogelijkheden:

- trend gelijk aan NDA
- trend positiever dan NDA
- trend negatiever dan NDA

Habitattypen

Habitattypen	Instandhoudingsdoelstelling		Trend oppervlakte	Trend kwaliteit	Omgevingscondities /drukfactoren	Restopgave met vastgesteld maatregelenpakket?	Veldbezoek 2024 Verandering t.o.v. NDA	Veldbezoek 2025 Verandering t.o.v. NDA
	Oppervlakte	Kwaliteit						
H2310 - Stuifzandheiden met struikheiden	=	>	Toename	Afname	Verzuring/vermesting door stikstof, gebrek dynamiek.	Ja	trend gelijk aan NDA	trend gelijk aan NDA
H2320 - Binnenlandse kraaiheibegroeiingen	=	=	Toename	Afname	Vemesting door stikstof	Ja	trend gelijk aan NDA	trend gelijk aan NDA
H2330 - Zandverstuivingen	=	>	Stabiel	Afname	Verzuring/vermesting door stikstof , gebrek dynamiek.	ja	trend negatiever dan NDA	Trend kwaliteit negatiever dan NDA, dit jaar tot nu toe geen Heivlinder aangetroffen. Trend opp. Staat onder druk door versneld dichtgroeien met grijskronkelsteeltje.

H3130 - Zwakgebufferde vennen	=	=	Niet vast te stellen	Niet vast te stellen	nvt	nvt	trend gelijk aan NDA	trend gelijk aan NDA
H3160 - Zure vennen	=	>	Stabiel	Niet vast te stellen	Verzuring en vermesting door stikstof, verdroging	Ja	trend gelijk aan NDA	Beheerplan proces oppakken. Welke gaan wel vooruitgaat en welke niet.
H4010A - Vochtigheden	>	>	Stabiel	Afname	Verzuring en vermesting door stikstof, verdroging	Ja	trend gelijk aan NDA	trend gelijk aan NDA
H4030 - Droge heiden	>	>	Afname	Afname	Verzuring/vermesting door stikstof	Ja	trend gelijk aan NDA	trend gelijk aan NDA
H5130 - Jeneverbesstruwelen	=	>	Stabiel	Stabiel	Verzuring/vermesting door stikstof	Ja	trend gelijk aan NDA	trend gelijk aan NDA, verwachte afname de komende jaren bij gelijkblijven van drukfactor verzuring vermesting. Zie rapport RUG.
H6230* - Heischrale graslanden	>	>	Afname	Stabiel	Verzuring/vermesting door stikstof	Ja	trend gelijk aan NDA	Opp. Bij T1 is dit meer?? Rompgemeenschap met Liggend Walstro discussie?? Is de kwaliteit gewoon slecht ivm ontbreken een aantal typische soorten. Ten tijde van aanwijzing waren deze soorten er ook al niet. Meenemen voor Beheerplan actualisatie.
H7150 - Pioniervegetaties met snavelbiezen	>	>	Toename	Toename	Verzuring en vermesting door historische stikstof ophoping, verdroging	Ja	trend gelijk aan NDA	trend gelijk aan NDA

H9190 - Oude eikenbossen	=	>	stabiel	Stabiel	Verzuring/vermestiging door stikstof	ja	trend gelijk aan NDA	trend negatiever dan NDA. Waar is trend kwaliteit stabiel op gebaseerd? Rapport Bware 2023 geeft aan dat de bodem nu in Aluminium buffering
H91D0* - Hoogveenbossen	=	=	Niet vast te stellen	Niet vast te stellen	nvt	nvt	trend gelijk aan NDA	trend gelijk aan NDA

MANTINGERBOS

Habitattypen

Habitattypen	Instandhoudingsdoelstelling		Trend oppervlakte	Trend kwaliteit	Abiotiek	Drukfactoren	Veldbezoek 2024	Veldbezoek 2025
	Oppervlakte	Kwaliteit					Verandering t.o.v. NDA	Verandering t.o.v. NDA
H9120 Beuken-eikenbossen met hulst	=	>	Stabiel	Enige achteruitgang	Voldoet deels, overschrijding KDW	Stikstof en in mindere mate optimalisatie GVG. Bestrijdingsmiddelen Berekening?	trend gelijk aan NDA	Trend kwaliteit; er is achteruitgang. De mate van achteruitgang is onduidelijk. Abiotiek; verdroging is een drukfactor. Aankoop ontbrekende percelen en systeemherstel vind niet plaat. Ook niet op korte termijn. Zie gebeidsproce Oude Diep. EA advies Historisch

								beheer, eerst drukfactoren oplossen. Exoten; Dijkviltbraam, dit najaar excursie en vervolgens bestrijding van deze soort. Bedreiging voor de zeldzame inheemse soorten.
--	--	--	--	--	--	--	--	---